

Húsz esztendő

egy nap

Virágh a szomszéd kutyáját idomította a szomszéd kertben, és nem gondolt semmire, főleg a katonákra nem. Markó a negyedik napon jött Pozsonyból (érdekes, a vonatok mindvégig jártak, vagy csak az emlékezet mossa össze a megszállás napjait? – mindenesetre a negyedik napon már jártak, és nem is késtek, csak úgy tíz percet). Nyári ruhában volt, sortban, ami eléggé kirítt a kisvárosi népségből, ahol az emberek konzervatívok voltak. Másfelől viszont hazafiak. Igaz, a hazafiságuk, most, hogy bevonultak a magyar katonák, próbára lett téve: az egyik szemük nevetett, a másik meg sírt. Markó magas volt, nyurga, választékosan beszélt magyarul – mindenesetre nem palócul, szóval az Isten sem mosta le róla, hogy fővárosi srác. A húga szaladt át Virághért.

– Valami ficsúr van itt. Állítólag téged keres.

A húga tizenhét éves volt, és a ficsúr annyit jelentett, hogy titokban jól megnézte magának, és határozottan tetszett neki. Markó nem ment be az udvarba, hanem Virághék háza előtt állt, és sietett. Öt évvel volt idősebb Virághnál, de még a harmincon innen. Nem mosolygott, inkább töprengőre fogta az arcát, amolyan „menni is kéne, de gyorsan, meg nem is menni és kivárni, de minek kivárni, hogy a fene egye meg” képet vágott – szóval még fiatal volt ő is. „Istenem, milyen fiatalok voltunk. Meg naivak” – gondolta Virágh, már túl a negyvenen. De akkor csak húszéves volt, szinte kamasz még.

– Megyünk az oroszlánbarlangba. Siessünk – mondta ellentmondást nem tűrő hangon Markó. Mindig így beszélt. Húszévesen tisztelte ezért, míg negyvenéves korában visszaemlékezve már patetikusként és nevetségesnek tartotta. De akkor még csak a húszat töltötte be, és tulajdonképpen fogalma sem volt, hogy Markó hová invitálja. Indult, mint a zöldfülű baka, ha parancsot hall.

– Megyünk az elvtársakhoz – mondta Markó egy kis idő múlva.

Markó csakugyan vakmerő volt. Le is löhették volna. Vagy minimum börtönbe csukják, és nem kap ételt meg italt három napig, amíg észhez nem tér.

De valami hiba volt ezzel a megszállással, és Markó már sejtette, hogy sok a zöld kapu. A városközpontba vezető úton igen elszánt volt, de a pártbizottság előtt elbizonytalanodott. Virágh arra emlékszik, hogy azt mondta Markónak, inkább forduljunk vissza, nem akarom az oroszlán bajszát meghúzni. Markóra azonban fordított hatást tett az ő óvatossága, és megerősítette őt az elszántságában. „Azért is bemegyünk” – mondta akkora rössel,

hogy még egy kicsit Virágh is megbátorodott tőle. Az időjárás is megbolondult: sütött a nap, forróság volt, majd egy pillanatra felhők takarták el a Napot, és kellemetlen hideg szél támadt fel. Aztán újra kisütött, és megint forróság lett. Egy férfi lesett rájuk a templom felől, „megesküdtem volna rá, hogy spicli volt. Ilyenek ragadtak meg az emlékezetben – fölösleges dolgok, legalábbis látszatra. Mondom, látszatra, mert valahogy abban a pillanatban egyformán fontos volt a forróság, a hideg szél és a kutakodó tekintetű, ismeretlen férfi”. Pedig csak tíz-tizenöt másodpercig álltak ott, a pártház előtt, kissé téblábolva, hogy bemenjenek-e vagy megfutamodjanak. Végül is bementek.

Ő, sosem felejtí el azt a pillanatot. Egy sötét folyosón kellett végigmenni a lépcsőig, majd fel az első emeletre. A kapu előtt nem álltak őrt a katonák, és a folyosón sem volt egy lélek sem. Virágh elbizonytalanodott: mégsem járja, hogy a megszálló hadsereg ilyen felületes. Valahogy még mindig ott motoszkált benne a kérdés, hogy most azonnal letartóztatják-e, vagy csak később, miután meghallgatták a panaszát. A panasz úgy szólt: mi a lófaszt kerestek itt? És ez valóban elhangzott, csak moderatóban, mert Markó vigyázott magára, jóllehet úgy gondolkodott, mint Virágh. A megszálló katonák ott ültek pucban, míg a két helyi elvtárs részben a seggükbe bújtt, részben óvatosan tiltakozott. De erre Virágh nagyon is jól emlékezett, még 1989-ben is, holott huszonegy év telt el azóta, egy emberöltő, melyben a dolgok kifakulnak, sőt eltűnnek, mintha sosem lettek volna, vagy talán lettek, de oly könnyűek voltak, mint egy buborék, mely rózsaszín-lilásan ragyog egy-két másodpercig, aztán szétpukkad, s csak a színtelen levegő marad utána. Huszonegy éve ilyen volt az élet: buborékokból állt, és a buborékok mind előbb-utóbb szétpukkadtak.

De Markó szavai különösképpen megmaradtak, hibernálódtak, mint valami csontváz. Azt kérdezte:

– Minek jöttök ide?

Meg azt:

– A szovjetek utasítására jöttök ide?

A válasz udvarias volt, mondhatni elnéző, mint aki nincs tisztában azzal, hogy mit hoz a jövő, és hogyan kell helyesen nézni a dolgokat. Azt válaszolta az egyik tiszt magyarul, mert mégiscsak a magyar hadsereg vonult be a kisvárosba:

– Elhárítottuk az ellenforradalmi veszélyt.

Meg azt:

– Dubček rendes ember, vagy ha nem rendes, rendre kell tanítani.

Meg azt:

– Nem a szovjetek parancsára jöttünk ide.

Ez persze szemenszedett hazugság volt, és ők is tudták. Meg Markó is. Meg a seggbébújó és tiltakozó elvtársak is. Még ő is tudta.

Elég hamar eljötték, és örültek neki, hogy minden további nélkül eleresztették őket. Úgy látszik, az „elfogás” így is megy, hogy simán eleresztenek, ha nem tiszta a lelkiismeretük, gondolta Virágh. Néhány lépést kellett csak menniük. Bementek a „hordóba”, pontosabban lementek a „hordóba”, a föld alá, itt kellemesen hűvös fogadta őket, és alig volt vendég. Huszonegy éve még nem voltak teraszok, a pincérek még megismerték a vendégeket, odaültek hozzájuk és elcsevegtek. Persze, csak ha idevalósi volt. Az idegenekkel jóval tartózkodóbban viselkedtek. A hordóban nem volt ablak, viszont a légkondicionáló működött – az első a városban. „Még a fővárosban sincs ilyen” – hengegett Virágh, de Markó lehűtötte. „Csak én tudok kettőről.” Erős sörszag volt, a selmecinek hajdanában mindennél erősebb keserű szaga volt, a nem sörösöket kiüldözte az étteremből. No, ez kicsit túlzás, de akkor is...

A felszolgálók falusi gyerekek voltak, még teljesen zöldek, félig töltötték a poharakat, a másik fele hab volt. Markónak nem tetszett a felszolgálás, meg is rótt a zöldfülű pincért. Az vörös lett, legszívesebben odavágott volna Markónak, ha nem lett volna nyápic. Amikor egyedül maradtak, Markó így szólt:

– Nem is olyan vészes a helyzet. A magyarok sem tudják, hogy mit csináltak.

– Magyarok? Mert mi más magyarok vagyunk?

– Mások – mondta leszögezve, hogy semmi közük nincsen hozzájuk, az ugyanolyan magyarokhoz, mert most elárultak minket. – Ezek szovjetek, csak magyar uniformisba öltöztek.

– Neked legyen igazad – mondta Virágh olyan hangon, amely kétségessé teszi azt, amit mond. De Markó nem hallotta a kétségeket.

– Most büszke vagyok a mi nációnkra. Egyenes derekunk van, most már a szlovákok is látják.

Virágh nem tudta elrejtetni a félelmét, és ki is mondta Markónak, mert a barátjának tartotta:

– Ha majd kivonulnak a magyarok, még jobban utálni fognak bennünket. Meglátod, hogy mi lesz. Az úgynevezett magyarok, mármint az odaát levők, pedig le sem szarnak bennünket.

– Hülyeség – mondta Markó. – Még gyerek vagy.

De hát semmi sem megy úgy, ahogy kitervelte az ember – most konkrétan Virágh és Markó. Az embernek keresztülhúzza a számításait egy másik terv, egy bolondéria, egy apró szösszenet, mely csak úgy jött, mint az ökörnyal, a véletlen, ami mindig lesben áll. Egészen másképp alakultak a dolgok. Virághot fölvtették az egyetemre, és öt év múlva Pozsonyba költözött, Markó pedig emigrált az utolsó pillanatban, amikor még lehetséges volt. A rendszer pedig visszaállt a régi kerékvágásba, mintha mi sem történt volna. Az a januártól augusztusig terjedő időszak kiradírozódott a történelemből, mintha az ember csak álmodta volna. A magyarok kivonultak, és szartak ránk, és ez így volt rendben – illetve dehogyis volt rendben. Ha átment Magyarországra egy magyar Csehszlovákiából, kínosan hallgattak az ott történekről. Hiszen, be is vallotta Virágh, tulajdonképpen nem történt semmi. Markót megölték Los Angelesben 1987-ben, állítólag kábszerügy miatt, mások szerint véletlenül, mert rossz helyen volt rossz időben. Virágh orvos lett, elég híres orvos, Bécsbe is hívták, de a hatóság mereven elzárkózott, hallani sem akart róla, hogy egy évre kimehessen Ausztriába. Viszont szépen megőszült, a második felesége az ősz hajába volt szerelmes.

Aztán jött 1989. Ott volt novemberben a téren, s ősz hajára fehér hó hullott, mikor negyedik nap kiment a térre, délután hat óra tájban. Két fiatal, úgy húsz és huszonöt éves korú fiú és lány, lelkesen rázta a kulcsosomót. Annyira transzban voltak, mint Virágh húsz évvel ezelőtt. Transzban voltak, mert a szokásos délibábot látták, szinte a kezükben volt. Virágh viszont nem látott délibábot. Semmit sem látott, csupán őrzőngő tömeget, akik közül valamennyi délibábot látott, s azért voltak őrzőngők, mert a délibábot valóságnak fogták fel. Úgy, mint húsz éve Virágh, Markóval együtt. Meghasonlásnak lehetett nevezni? Félve gondolt rá, mert nem akarta megnehezíteni a lelkét. Hogy ezt már átélte egyszer... Hogy épp olyan fiatal volt, mint most a fiú és a lány. És ez egyre jobban idegesítette Virághot. Hogy olyan észveszejtően fiatalok, és nem tudják, hogy mit tartogat a jövő. Persze, szerintük csupa jót. A meghasonláshoz most egy kis gög járult, és nem tudta nem megkérdezni, hogy mit várnak a jövőtől. A fiúnak tágra nyílt a szeme, a lány viszont úgy nézett rá, mint akit, nyilván tévedésből, elengedtek a bolondokházából, vagy – nota bene – titkosrendőr.

– Hát nem érti? – kérdezte a fiú. – Hát kinyílnak a határok.

– Szabadok leszünk – mondta a lány, de olyan lenézően, mintha Virágh most érkezett volna a Marsról, és még nem eléggé látszott tájékozottnak. Virágh nem volt igazából boldog, holott húsz évet várt erre a napra.

Másnap nem ment ki a tüntetésre, mert belázasodott, és az influenza birtokba vette a testét. Egész nap az ágyban maradt. És folyton arra gondolt, hogy most a fiú és a lány boldogok, mert még túl fiatalok, mert még nem élték át eléggé a gyönyört, még napok, esetleg hetek várnak rá, hogy lassan mindenen keresztülmenve újra a régi kerékvágásba jöhessenek a dolgok. Az izzadt test majd újra száraz lesz, és a szívbillentyű újra nyolcvan alatt ver, ahogy az normális embereknél szokás. Majd megette a nosztalgiával vert irigység.

Archív felvételek: Léva és környéke, 1968